
O OVOM IZBORU

ANA KOLARIĆ

Na internet strani Narodne biblioteke Srbije, u uzajamnoj bibliografsko-kataloškoj bazi podataka CO-BIB.SR postoji 24.426 zapisa s ključnom reči “obrazovanje”. Ako se kriterijum pretrage suzi, dobije se 392 zapisa sa “sociologijom obrazovanja” kao ključnim rečima; 89 – sa “filozofijom obrazovanja”; 35 – sa “nacionalnim obrazovanjem”; 17 – sa “demokratskim obrazovanjem”; a samo jedan zapis pojavljuje se u vezi sa “liberalnim obrazovanjem”. Uz ove, mogu se dodati i “istorija obrazovanja”, “žensko obrazovanje”, “dečje obrazovanje”, te mnoge druge kategorije. Ti podaci ne govore nam u suštini ništa bitno o fondu Narodne biblioteke u vezi sa obrazovanjem. Klasifikacije su često proizvoljne, i teško je napraviti jasnu podelu na oblasti unutar širokog polja obrazovanja. Međutim, ti podaci nam kažu mnogo o samom obrazovanju. Pored ostalog i to da uvod, zbornik tekstova ili biblioteka ne mogu da ga obuhvate.

Sve i kada bismo hteli da napravimo jasnu klasifikaciju literature o obrazovanju, verovatno ne bismo mogli da damo odgovore na sva pitanja koja se logično nameću: da li je reč o predškolskom, osnovnom, srednjem ili visokom obrazovanju; državnim ili privatnim školama/univerzitetima; da li nas zanima obrazovanje ili školovanje; da li nas zanima istorija obrazovanja, filozofija obrazovanja ili sociologija obrazovanja; koja nam je teorijska škola u okviru studija obrazovanja važna; da li treba uzeti u obzir zakone o obrazovanju, nastavne planove i programe ili predavačke prakse unutar učionice; itd.

Svim ovim pitanjima prethodi nekoliko opštijih pitanja koja su nam bila bitna kada smo birali tekstove:

1. Kakva je uloga obrazovanja u društvu; čemu ono (treba da) služi?

2. Zašto je važna uloga koju ima obrazovanje i šta treba činiti u vezi sa tim?

3. Kakvi su pojedinci poželjni u demokratskom društvu, i kakve to veze ima sa obrazovanjem?

Treba odmah reći da ovaj izbor tekstova počiva na dve pretpostavke. Prvo, ovde se obrazovanje razume, da se poslužimo rečima Michaela Applea, kao “*inherentno* politički i etički čin”. Iz toga sledi da svi koji na bilo koji način učestvuju u obrazovanju snose ili moraju snositi jasno utvrđenu odgovornost. Drugo, obrazovanje se razume kao prostor unutar koga svi mi, kao različiti građani jednog društva, učimo da živimo zajedno. Iz toga sledi da obrazovanje mora biti svima dostupno i zasnovano na principima slobode i jednakosti.

10 *Marketizacija* znanja, čiji smo svedoci poslednjih decenija, podriva načela dostupnosti, jednakosti i slobode. Svi tekstovi u ovoj selekciji oštro kritikuju neoliberalnu doktrinu, i u okviru nje obrazovanje za *potrošače* umesto za *građane*.

Izabrani tekstovi nastajali su u periodu od 1965. do 2010. godine. U njima se očituju političke i društvene promene, kao i uticaj tih promena na teorijsku i kritičku misao o obrazovanju. Recimo, tekstovi iz devedesetih i dve hiljaditih posebno se bave problemima globalizacije, transnacionalizma i multikulturalizma u užem kontekstu obrazovanja.

Tekstovi Pierrea Bourdieua i Jean-Claude Passerona, Basila Bernsteina, Michaela Applea i Petera McLarena idu u sociologiju obrazovanja. Tekstovi Richarda S. Petersa, Pat A. White, Amy Gutmann, Waltera Feinberga i Marthe C. Nussbaum bave se filozofijom obrazovanja, sa jakim liberalnim naglaskom. Pored toga, Mic-

hael Apple i Peter McLaren smatraju se važnim zagovornicima *kritičke pedagogije* koja se temelji na idejama brazilskog edukatora Paula Freirea (1921–1997).

Richard S. Peters i Pat A. White bave se filozofijom obrazovanja: samim pojmom obrazovanja, ciljevima obrazovanja i njegovim opravdavanjem. Obrazovanje u demokratskom društvu mora biti u javnom interesu, pa je bitno i to kako se određuje šta je javni interes.

Dela Pierrea Bourdieua i Basila Bernsteina vezuju se za tendencije u sociologiji obrazovanja iz kasnih šezdesetih i ranih sedamdestih godina 20. veka. U literaturi se to obično naziva “nova sociologija obrazovanja”. U njenoj žiži nalazi se sadržaj znanja koje se predaje u školi. Bernstein ukazuje na uticaj *vidljive* i *nevidljive* pedagogije na društvene odnose i formiranje identiteta unutar obrazovnog sistema. Bourdieu i Passeron bave se obrazovnim mehanizmi-
ma reprodukcije društvene nejednakosti.

Michaela Applea zanimaju problemi “legitimnog znanja” i “skrivenog kurikuluma”, kao i uloga nastavnika u obrazovnoj reprodukciji društvene nejednakosti. U poslednje dve decenije, njegove analize fokusiraju se na neokonzervativne i neoliberalne tendencije u obrazovanju. Appleov rad ubedljivo pokazuje i zašto je često neophodan teorijski eklektizam, kako bi se pored, recimo, društvenih klasa, u središtu analize nove sociologije obrazovanja mogla naći i pitanja roda, *rase*, etniciteta, seksualne opredeljenosti.

Svojim povišenim tonom i revolucionarnom retorikom, tekst Petera McLarena pomalo štrči u ovom izboru. On je i edukator i aktivista, koji zagovara progresivnu pedagogiju ot-

pora i preobražaja i nudi svoju verziju ratobornog postmodernizma, za koju je karakteristična pluralna koncepcija pravde.

Walter Feinberg ispituje odnos između obrazovanja i demokratije, a u okviru toga inkluzivni nacionalni identitet u multikulturnom društvu. On se bavi društvom koje se deklarativno opredelilo za liberalne demokratske principe i u kojem takozvane zajedničke škole treba da povežu marginu i centar. Politologinja Amy Gutmann, pak, u nešto drugačijem ključu, zagovara “školovanje čiji je cilj podučavanje umećima i vrlinama demokratske deliberacije” i ističe da obrazovni autoritet mora biti “podeljen između roditelja, građana i profesionalnih edukatora”.

Tekstovi Marthe Nussbaum objašnjavaju zašto studije humanistike, a posebno književnosti, imaju centralni značaj za obrazovanje građana demokratskih društava. Njene teze su pogotovo važne kada se ima u vidu sve nepovoljniji položaj humanistike na *korporacijskom* univerzitetu.

Ovi tekstovi čine tek neznatan isečak iz obimne literature o obrazovanju. Nama su bili bitni jer u prvi plan ističu veze između obrazovanja, demokratije i negovanja kritičkog mišljenja. To su upravo pitanja od kojih bi, smatramo, trebalo da se pođe u razmišljanjima o stanju i reformi obrazovnog sistema u Srbiji. Zapitajmo se, na primer, na kakvim principima počiva naš obrazovni sistem. Kako se ti principi odnose prema idejama dostupnosti, slobode i jednakosti? Da li naše obrazovanje promovise kritičko mišljenje? Da li formira građane koji saosećaju sa Drugima? Zapitajmo se u kakvom društvu živimo i u kakvom bismo društvu želeli da živimo. U kakvom bismo društvu želeli da žive naša deca? Da li postojeće stanje ide u susret našim željama? Ako nas odgovor na poslednje pitanje čini nezadovoljnima, zašto ne razmislimo o polaganju novih, drugačijih temelja?

II